

YES DC

NIEUWSBRIEF

DECEMBER
2006

Redactioneel

Op de een of andere manier is het aan het eind van het jaar altijd wel wat stressvoller. Zaken die je nog net voor het einde van het jaar nog wil afronden stapelen zich maar op; zo ook bij het maken van deze editie van de nieuwsbrief. Gelukkig kunnen we hiermee 2006 goed afsluiten en tevreden terugblikken op het afgelopen jaar.

In deze nieuwsbrief kun je onder meer lezen over de 'ongemakkelijke waarheden' van het energiegebruik in huishoudens.

Verder ook nog een verslag van de excursie naar de energieproducerende kas in Bergerden (in de buurt van Nijmegen), waarbij de aanwezige Yessers hun ogen uitkeken! Ook kunnen jullie lezen over de bijeenkomst in het kader van de kansen en gevaren bij afstemming van het korte termijn energiebeleid op lange termijn doelstellingen. Uiteraard is er ook een stuk gewijd aan de uiterst interessante lezing afgelopen maand over de liberalisering van de gasmarkt en geopolitiek. En als bonus, een impressie van het bestuursuitje 2006.

Veel leesplezier en alvast fijne dagen toegewenst! Ook in 2007 houden we je graag op de hoogte van de ins en outs op het gebied van energie en duurzame ontwikkeling!

Groet,

Anne en WingF

Van de voorzitter

Beste Yessers,

Zo aan het eind van het jaar is lijkt altijd net alsof de tijd voorbij is gevlogen. Je zou bijna vergeten dat dit het jaar was waarin o.a. de klimaatdiscussie met nieuw vuur werd gevoerd, de subsidie voor duurzame energie een plotseling werd gestopt en de energieprijzen tot een nieuw maximum stegen. Kortom het was een levendig jaar op energiegebied, zo ook voor YES-DC. Terugkijkend waren er vele interessante activiteiten, zoals de DEO-dag, een avond over CO₂ afvang en -opslag, een excursie naar energieleverende kassen en over geopolitiek en liberalisering in de gasmarkt etc. etc. We hopen dat deze activiteiten de levendigheid van het energiedebat van dit jaar weerspiegelden. Ondertussen zijn we als bestuur druk aan het nadenken over de eerste activiteiten van 2007 en zoeken we naar nieuwe bestuursleden. We zijn van plan om het komende jaar weer een serie aansprekende activiteiten te organiseren en samen met jullie over energie en ontwikkeling te discussiëren. Alvast fijne Feestdagen en tot in 2007!

Groeten,

Gerard Stienstra

In dit nummer:

- 1 **Redactioneel**
- 1 **Van de voorzitter**
- 2 **A few inconvenient truths**
- 3 **Excursie: Energieproducerende kas**
- 5 **Energie voor de toekomst**
- 6 **Activiteit: Liberalisering en Geopolitiek**
- 7 **Bestuursuitje 2006**

Colofon

YES-DC Nieuwsbrief is een uitgave van YES-DC (Young Energy Specialists and Development Cooperation) en verschijnt ongeveer 4 maal per jaar. De nieuwsbrief wordt verspreid onder de leden van YES-DC maar kan ook gedownload worden van de website. Voor vragen en/of opmerkingen kan gemaild worden naar het onderstaand e-mail adres.

Bestuur 2006:

Voorzitter Gerard Stienstra

Secretaris Bas van Ruijven

Penningmeester Corry de Keizer

Coördinator activiteiten Haike van de Vegte

Redactie Anne Kets & WingF Kwok

Coördinator website en DEO-dag Harry Kuijpers

Website www.yes-dc.org

E-mail info@yes-dc.org

Redactie Annekets101@hotmail.com

by Martin Junginger

A few weeks back in September, YES-DC organized an evening on a topic which often tends to be somewhat forgotten in public debate: saving energy.

A few inconvenient truths

As first speaker, Kees Vringer presented work of, (amongst others) his PhD thesis, which he defended last year. Kees had done several studies on the energy consumption of households, and had paid special attention to whether the size of a household, the average age or several social aspects (e.g. level of education or life philosophy) can be statistically linked to energy consumption patterns. To put a long story in a nutshell: No. Your education, your age, the size of your household (if it's two or larger), the fact that you know about global warming or not, or even if you are motivated to save energy etc. will on average not affect your energy consumption (ouch!). Whether you're a hedonist, a 'caring faithful', a materialist or conservative, it doesn't really make a difference. The only thing that really matters is how much you earn, i.e. how much you can spend, and thus how much extra energy you consume. Of course, basic needs of electricity, heating and petrol are met at a certain point, even if you own a villa. But the extra money will then go into indirect energy uses, e.g. new electronic gadgets, travelling (ouch! again), more luxury food from far away, etc. Some other trivia: did you know that on average, 1% of the energy consumption of a Dutch household is caused by buying flowers? I didn't. What amazed me even more, is that the energy requirements to grow flowers in greenhouses during the winter in Holland costs 10-20 times (!) more energy than flying in flowers from Kenya (!!). However, some of the alternatives Kees suggested as presents (buy nothing, plastic flowers or art) did strike me interesting though not all that practical either...

As second speaker, Marnix van Alphen gave

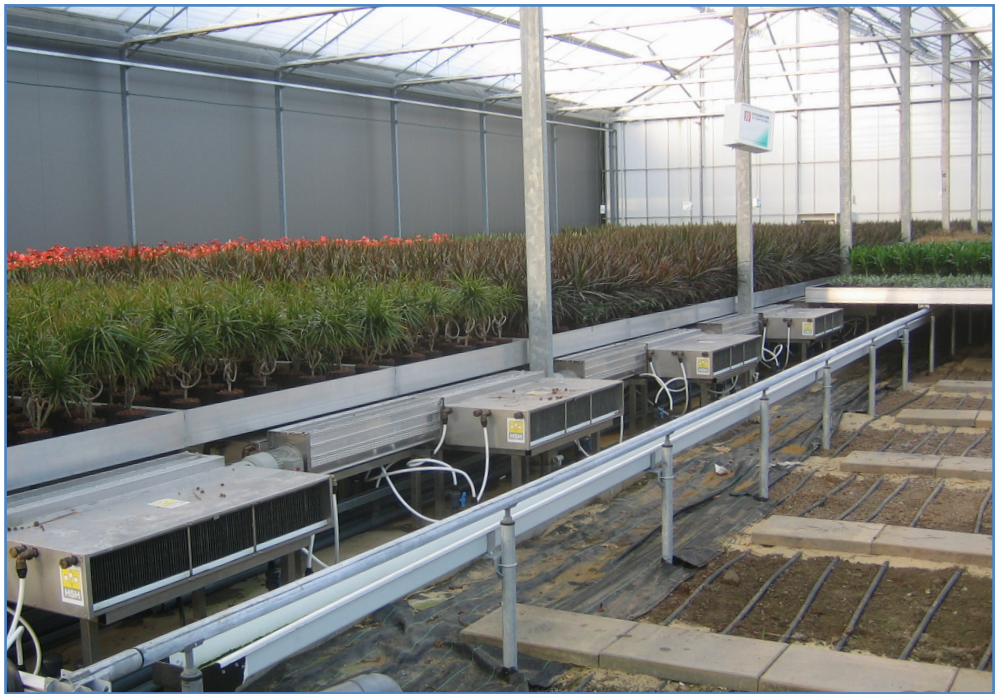
a presentation of the work of Milieu Centraal, a Dutch organisation aiming to inform people about the environmental aspects of their behaviour or lifestyle, including the question of how people can save energy in different ways. The strategy of Milieu Centraal clearly is not so much aimed at convincing people that saving energy is good for the environment, but much more that it is good for your own wallet. They explicitly avoid to take the "moral high ground" and tell people what they should do to save energy. They will lend you an electricity meter for free for a few weeks, so you can actually measure how much kWh's your fridge or computer is actually gulping up every day. If you want one to, go to www.lage-energierekening.nl

During the following discussion, the strategy of Milieu Centraal to motivate people by saving money was questioned, because as Kees had shown earlier, that the extra Euros saved by the consumer will almost unavoidably be spent on more products and services costing energy, though the rebound effect will probably fully not cancel out the energy savings. Still, the question was raised why Milieu Centraal did not also clearly state the inconvenient truths: such as don't buy flowers in the winter and travel less and less far. But as Kees had pointed out, there is a big gap between knowing and doing. Still he saw a vital role for milieu Centraal to make people more aware. With no clear conclusion at the end of the evening on how to bend the trend towards using more and more energy in the future, the only practical advice: next time you want to buy flowers for yourself or someone else, why not buy a Monet or Klimt instead ;-)

**Weer een excursie van YES!
Een tiental Yessers liet zich verleiden om op een vrije vrijdagmiddag een energieproducerende kas in Bergerden, in de buurt van Nijmegen, te bezoeken. Het was even treinen of onverwacht - het is het begin van een vrijdagmiddag, waar moet iedereen naar toe? - in de file staan, maar dan heb je ook wat: een eerste blik op een energieproducerende kas. Als echte energiegeïnteresseerde, - we hebben over alle energieonderwerpen een mening - Yessers wisten we meteen wat we wilden weten, wat is het? Hoe werkt het? En hoe komt zo iets tot stand?**

In het kort komt het hier op neer: een kas vangt per jaar meer energie als warmte in dan de kas per jaar aan aardgas gebruikt. De meeste kassen ventileren de overtollige warmte door een gebrek aan gelijkmatigheid tussen vraag en aanbod echter direct weer weg. Een energieproducerende kas maakt gebruik van deze warmte. Daarnaast is het kassengebied bij Bergerden slim opgezet, de verschillende burens, telers met verschillende soorten teelt hebben de vraag naar warmte, CO₂, stroom en noodstroom gebundeld en hebben een gezamenlijk energiesysteem opgezet.

Om met het laatste te beginnen. Een 'normale' kas heeft een eigen voorziening, meestal een WKK installatie of een groot uitgevallen CV-ketel om in de eigen

OP BEZOEK BIJ EEN ENERGIEPRODUCERENDE KAS

Tekst: Anne Kets / Foto's: Ywe Jan Franken

energievraag en vraag naar CO₂ - CO₂ bevordert de groei van gewassen - te voorzien. De installatie staat meestal in een hoek van het bedrijf opgesteld. In Bergerden hebben telers hun bedrijven in clusters opgesteld, meerdere bedrijven delen zo een installatie. En, omdat het eerste bedrijf bijvoorbeeld vooral stroom, het tweede bedrijf zowel warmte als CO₂ en het derde bedrijf vooral warmte nodig heeft, zorgt het koppelen van de vraag voor een lager benodigd totaal vermogen en daardoor voor een lager totaal

aardgasgebruik. Maar, op deze manier verstook je als tuindersbedrijf dus nog steeds (veel) gas.

De energieproducerende kas beslaat maar een deel van één van de kassen in Bergerden. De kas is voorzien van een speciaal dak van kunststof – niet van glas - dat de zonnestraling extra goed invangt en ook sterk isolerend is. Een kas ontvangt van de zon overdag vaak meer warmte dan op dat moment voor de teelt in de kas nodig is. Te veel warmte

---

‘...zorgt het koppelen van de vraag voor een lager benodigd totaal vermogen en daardoor voor een lager totaal aardgasgebruik.’

---

is schadelijk voor de teelt, te veel zonnestraling wordt daarom door doeken in de kas te hangen en krijt op het glas te smeren tegengehouden of, als er nog te veel binnenkomt, weggeventileerd. Koude nachten of zelfs middagen zonder zon, zorgen er voor dat de temperatuur weer te ver terugloopt. Bijstoken is dan weer noodzakelijk. In de energieproducerende kas wordt deze verspilling ondervangen door warmte voor kortere termijn (enkele uren) of langere termijn (enkele maanden) op te slaan. Voor de korte termijn opslag wordt een vat met vloeistof gebruikt, bij te veel warmte binnen de kas wordt er warmte ingepompt, bij warmtevraag wordt er warmte aan het vat onttrokken.

De lange termijn opslag is moeilijker te realiseren. Hiervoor zijn er in de tweede-watervoerende laag grondwater een warmte- en een koudebron ingericht. Bij warm weer wordt er warmte getransporteerd naar de warmtebron en wordt er zo koude aan de koude aan koudebron onttrokken. Bij koud weer wordt er warmte aan de warmtebron onttrokken. De temperatuur van het grondwater is ongeveer rond de 10-15 graden, de temperatuur van de onttrokken warmte of koude wijkt daar dus niet zo veel van af. Warmte vanuit de warmtebron wordt daarom bij invoer in de kas door middel van een warmtepomp in temperatuur verhoogt. Er staan verder veel hightech warmtewisselaars in de kas om het afvangen of afgeven van warmte mogelijk te maken

Een energieproducerende kas is dus best innovatief te noemen. Wat bij een rondleiding door de kas hiervan opvalt is dat het in het energieproducerende kas, een deel van de totale kas, duidelijk warmer en vochtiger is dan in de omliggende niet-energieproducerende delen van de kas. In de kas worden hydrocultuurplanten zoals bananenplanten en andere semi-tropische planten gekweekt, dus dat komt goed uit. Dat het in de kas warmer kan zijn komt omdat er in de kas minder geventileerd hoeft te worden. De warmte wordt afgevangen, de ramen kunnen daardoor gesloten blijven. Omdat de ramen dicht kunnen blijven, ontsnapt er minder vocht.

Planten kunnen door het extra vocht beter tegen de warmte en groeien door de combinatie warmte en vocht er zelfs beter. De extra warmte wordt later op de dag of later in het jaar weer gebruikt en de cirkel is weer rond.

De energieproducerende deel van de kas vangt door het jaar heen meer zonnearmte in dan dat dat deel van de kas door het jaar heen gebruikt. De kas kan daardoor dus door het jaar heen warmte leveren aan de aanliggende andere 'normale' delen van de kas.

De vraag is nu natuurlijk hoe je zo iets moois voor elkaar krijgt. Het idee om kassen te clusteren om zo de ongelijktijdigheid van elkaars vraag naar warmte, elektriciteit, CO₂ en noodstroom te gebruiken is ontstaan toen meerdere bevriende tuinders tegelijkertijd naar een nieuw gebied moesten verhuizen. Bij de verhuizing moesten deze tuinders beslissen hoe zij hun vraag naar energie en CO₂ wilden invullen. De clustering van vraag en aanbod bleek voordeliger te zijn dan per bedrijf een eigen voorziening te moeten opzetters. De eerste 'bewoners' van het gebied hebben daarom een eigen energiebedrijfje inclusief infrastructuur en tarievenstructuur voor de levering van warmte, elektriciteit en CO₂ opgezet. Nieuwe tuinders die zich in het gebied willen vestigen zijn nu verplicht om zich bij dit energiebedrijfje aan te sluiten.

Hoe het idee van de kas als energiebron was ontstaan hebben we jammer genoeg niet gevraagd. Wel is het duidelijk dat veel instanties en bedrijven de kas met onderzoek of met subsidiegeld van harte ondersteunen. De kas maakt deel uit van een energietransitietraject, drie ministeries ondersteunen de kas en de Universiteit Wageningen verricht veel onderzoek naar het reilen en zeilen (en dan vooral de groei) van de teelt binnen de kas. Verder kwamen we tijdens de rondleiding wel veel andere nuttige feitjes over kassen te weten. Wisten jullie bijvoorbeeld dat een kas per vierkante meter ongeveer even duur is als het leggen van vloerbedekking? Dit werd tenminste verteld, ik wist het niet. Voor de prijs waarvoor een vloerbedekkingboer een vloertje legt, zet een kassenbouwer een kas in elkaar, inclusief fundering, glasbedekking en standaardinstallaties. Dit geldt uiteraard alleen voor een gemiddelde kas, en weer niet voor de duurdere energieproducerende kas, maar dat hebben kasontwikkelaars en -bouwers in deze zeer concurrerende markt goed gedaan!

Na de presentatie en de rondleiding konden de Yessers moe en voldaan weer de trein of al carpoolend weer de file in. Het was een geslaagde middag. Voor meer informatie over de kas als energiebron kan je op het volgende mailadres terecht: www.kasalsenergiebron.nl ●

'...De kas maakt deel uit van een energietransitietraject...'

Energie voor de toekomst

Tekst: Anne Kets

Donderdag 5 oktober konden YES-sers aanwezig zijn bij de bijeenkomst Energie voor de toekomst. De bijeenkomst was georganiseerd door de themacommissie Technologiebeleid van de Tweede Kamer en het Rathenau Instituut en draaide om de vraag hoe het korte termijn energiebeleid beter afgestemd zou kunnen worden op lange termijn doelstelling, kansen en gevaren. Bijna 150 toehoorders uit alle hoeken en gaten van het energieveld, en kamerleden Jos Hessels (CDA), Paul de Krom (VVD), en Diederik Samsom (PvdA) waren bij de bijeenkomst aanwezig. De deelnemers kwamen er tijdens de bijeenkomst niet uit, het goed afstemmen van korte termijn beleid op lange termijn doelstellingen bleek een lastig thema te zijn.

De bijeenkomst ging van start met vier inleidingen die de urgentie van veranderingen binnen de energievoorziening benadrukten. Zo gaf Noé van Hulst, Directeur Strategie van het International Energy Agency (IEA) aan dat de vraag naar energie de komende decennia waarschijnlijk sterk zou stijgen en berichtte YES-lid Rembrandt Koppelaar van de Stichting Peak Oil over mogelijke onzekerheden in de beschikbaarheid van olie en gas. Sible Schöne van het Klimaatbureau dook verder in de materie van klimaatverandering. Hij gaf ondermeer aan dat klimaatveranderingen het meest ingrijpende IPCC scenario leken te volgen en dus sneller leken te gaan dat initieel gedacht. Rein Willems in zijn dubbelrol als Directeur Shell Nederland en voorzitter van de Taskforce Energietransitie, tenslotte, benadrukte de noodzaak van een energietransitie. Hij gaf een overzicht van de huidige transitiepaden en gaf dat overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties

---

‘...Zij gaven wel aan dat ze om een aantal technologieën toe te passen (...) in ieder geval consistentie in energiebeleid nodig hadden.’

---

de transitie nu echt in gang moeten zetten. De toehoorders, bijna 150 vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, bedrijven, onderzoeksinstituten en overheden, betwistten de urgentie van de gewenste overgang niet. Zij zagen mogelijkheden om duurzame of energiebesparende technologieën verder te ontwikkelen of toe te passen. Zij gaven wel aan dat ze om een aantal technologieën toe te passen wel financiële steun, geen tegenwerking vanwege tegenstrijdige regels, en in ieder geval consistentie in energiebeleid nodig hadden.

Er was discussie over de vraag hoe de transitie het best in gang gezet kan worden.

Een aantal partijen vroegen om specifieke steun voor hun technologie. Een vertegenwoordiger van de overheid gaf echter aan dat de markt het werk moet doen. Overheden moeten afzonderlijke technologieën niet specifiek en hap-snap, maar opties technologieblind en generiek stimuleren. De overheid moet niet voor een bepaalde technologische optie kiezen. Een wetenschapper was het hier niet mee eens. Volgens hem zorgt het generiek ondersteunen van energiebesparende en duurzame technologieën ervoor dat alleen de goedkoopste opties toegepast worden. Opties die minder uitontwikkeld en daarom duurder zijn, krijgen bij generieke ondersteuning minder kans om toegepast te worden en daardoor ook minder kans om in prijs te dalen. Leercurves leren ons immers dat een optie pas goedkoper wordt als de optie, bijvoorbeeld een zonnepaneel, ook wordt toegepast. Van alleen onderzoek was volgens de wetenschapper nog geen enkele technologie echt veel goedkoper geworden.

Een onderwerp dat in de discussie ook naar voren kwam was de rolverdeling tussen overheden, bedrijven en burgers. Jos Hessels (CDA), een van de aanwezige kamerleden, zag de rol van burgers relatief zonnig in. Duurzame energie of energiebesparing is dan wel geen gespreksonderwerp tussen burgers, maar dat ligt er vooral aan dat deze onderwerpen voor de meeste burgers nog een ver-van-mijn-bed show zijn. Burgers moeten zich vooral bewust worden van de kosten van hun energiegebruik.

Diederik Samsom (PvdA) gaf aan dat het raar was dat er nog energieverblindende koelkasten en wasmachines verkocht worden terwijl er energiezuiniger alternatieven op de markt zijn. Overheden moeten de normen hier strenger maken zodat een consument alleen uit de meer energiezuinige alternatieven kan kiezen.

Het onderwerp was jammer genoeg te veel omvattend en de debattijd te beperkt om het onderwerp volledig te bespreken. Gelukkig was er na de discussie nog een borrel, waar onder het genot van een glaasje en hapje, nog kon worden nagepraat.

Verdere informatie

Voor het verslag van de bijeenkomst en de presentaties van de sprekers: zie www.rathenau.nl. Hier moet je doorklikken via projecten, het project het integrale energiedebat aanklikken en vervolgens doorklikken naar de bijeenkomst van 5 oktober. ●

Op dinsdag 14 november was er weer een interessante YES-DC activiteit, een lezing over Liberalisering en Geopolitiek op de gasmarkt. Met een aanwezigheid van ongeveer 25 leden was er een uitstekende opkomst. De eerste presentatie van de avond werd gegeven door Gerard Stienstra van ECN, die zijn wegens ziekte verhinderde collega Jeroen de Joode verving. In deze lezing werd vooral ingegaan op de Europese aspecten van de gasmarkt. Hierna werd de avond voortgezet met een presentatie van Martien Visser van Gasunie over nationale aspecten en het plan om van Nederland een 'Gasrotonde' te maken.

DE GASMART: LIBERALISERING EN GEOPOLITIEK

Tekst: Hans van Kuijk

Europese aspecten

Gerard Stienstra vertelde dat er op de Europese gasmarkt momenteel twee belangrijke aandachtspunten zijn: importafhankelijkheid en liberalisering. Het eerste aandachtspunt, de importafhankelijkheid, heeft betrekking op de sterke afhankelijkheid van de Europese landen van slechts enkele grote gasleveranciers: Rusland, Noorwegen en Algerije. Een voorbeeld van een moment waarop veel Europese burgers zich bewust werden van deze afhankelijkheid was toen Rusland de transportleiding naar Europa door Oekraïne afsloot en Rusland meer marktconforme gasprijzen aan dit land ging vragen. Verder vertelde Gerard dat er ook plannen zijn van gasproducerende landen om zich als een soort OPEC te verenigen.

Terwijl er dus een grotere onzekerheid in de gastoevoer naar Europa aan het ontstaan is, geven cijfers van de OECD aan dat de Europese vraag naar gas nog sterk zal groeien. Hierdoor zal de gastoevoer naar Europa veiliggesteld moeten worden. Dit kan gedaan worden door het beter aanspreken van het potentieel van gasvoorraden in andere landen dan de huidige leveranciers. Daarbij gaat het dan met name om de regio's Midden-Oosten en Noord-Afrika. Er zitten echter belangrijke nadelen aan landen in deze regio's: door de grote afstand zijn er lange leidingen nodig voor transport naar Europa en sommige landen zijn politiek instabiel. Een andere oplossing is het vergroten van de toevoer van LNG van kleinere leveranciers.

Het tweede aandachtspunt is de liberalisering. Op dit gebied is in de afgelopen jaren al veel bereikt in Europa. In de oude situatie was sprake van een verticaal geïntegreerde keten van aanbieders die werkten met lange termijn contracten onder regulerende overheden. Door de Europese vrije markt gedachte, de roep om een meer competitieve economie en de wens om inefficiënties weg te nemen is er een liberaliseringsproces in gang gezet. Hierbij zijn onderdelen uit de verticaal geïntegreerde keten (transport, groothandel, distributie en retail) opgesplitst. Mogelijke problemen die op kunnen gaan treden bij dit liberaliseringsproces zijn hogere transactiekosten, de kosten die gepaard gaan met overgang van de niet-geliberaleerde markt naar de meer geliberaleerde markt en verschillen

in de organisatie van verschillende landen in Europa. Het liberaliseringsproces vindt, zoals aangegeven, plaats in een tijd waarin de importafhankelijkheid voor aardgas toeneemt. De toekomst zal leren of de liberalisering inderdaad resulteert in een efficiëntere gasmarkt met voldoende voorzieningszekerheid.

Nationale aspecten

Nadat Gerard de Europese aspecten had startte Martien Visser, thans werkzaam bij Gasunie en voorheen hoofd Markt Intelligence bij Gasunie, met zijn presentatie over de nationale plannen voor de gasmarkt. Hij begon met het uitleggen van de doelen van het recentelijk ontstane transportbedrijf Gasunie. Deze doelen zijn het veiligstellen van de operationele excellentie, het uitbreiden van het Nederlandse transportnet en het zorgen voor meer toestroom van gas uit Noordwest Europa.

Op dit moment bedraagt de stroom van gas door Nederland 95 miljard kubieke meter per jaar waarvan circa 45 miljard kubieke meter voor binnenlands gebruik en 50 miljard kubieke meter voor export. In overeenstemming met de doelstellingen van Economische Zaken werkt Gasunie eraan het transport van gas door Nederland aanzienlijk te vergroten. Daarvoor is een sterke uitbreiding van het leidingennetwerk nodig. Hiermee moet Nederland 'Gasrotonde' van Europa worden.

Aan het 'Gasrotonde'-concept zijn belangrijke voordelen verbonden voor de nationale economie. Door de extra gasstromen komen er meer inkomsten uit tolheffing. De leveringszekerheid wordt beter door nieuwe toevoer en opslagmogelijkheden van gas. Er komt een meer liquide handel in gas tot stand. Dat betekent een efficiëntere markt met lagere en stabielere prijzen. Dit laatste voordeel is niet alleen van toepassing op de binnenlandse vraag, maar zorgt ook voor een verbeterd vestigingsklimaat voor internationale bedrijven.

Nederland heeft belangrijke voordelen in vergelijking met andere Europese landen om de 'Gasrotonde' te verwezenlijken. Deze voordelen zijn te vinden op drie vlakken. Ten eerste heeft Nederland al een uitstekende infrastructuur. Deze

groeïende spotmarkt voor gas waarop al veel Europese marktpartijen actief zijn. Ten vijfde biedt de regering goede ondersteuning bij het binnenhalen van nieuwe gasstromen. Een voorbeeld hiervan is dat premier Balkenende bij een overleg met Poetin het doortrekken van de geplande Russisch-Duitse pijpleiding naar Nederland aan de orde heeft gesteld.

Het is nog onzeker of de plannen voor de 'Gasrotonde' ook daadwerkelijk gerealiseerd gaan worden. Martien Visser vertelde dat met name het huidige model van nationale regulering niet aansluit bij de ontwikkeling van een (internationale) gasrotonde. Martien Visser sloot de presentatie af door uit te zeggen dat hij hoopvol is dat deze hobbel genomen zal worden. Dit zal moeten blijken uit toekomstige investeringsprojecten in nieuwe gasleidingen.

'...Nederland heeft belangrijke voordelen in vergelijking met andere Europese landen om de 'Gasrotonde' te verwezenlijken.'

---

infrastructuur kent, ten tweede, in Nederland als enige land in continentaal Europa met Gasunie een echt onafhankelijke netbeheerder. Ten derde maken ook gasvelden, die nu al leeg zijn of in de toekomst leeg raken, deel uit van de Nederlandse gasinfrastructuur. Deze gasvelden kunnen gebruikt worden voor de tijdelijke opslag van gas. Ten vierde zijn de marktomstandigheden goed. Er is er een snel

Na de presentatie was er nog gelegenheid om met elkaar en de sprekers te discussiëren over de ontwikkelingen op de gasmarkt. De enthousiaste gebrachte presentatie van Martien Visser maakte veel reacties los in de zaal, zodat de discussie na enige tijd stopgezet moest worden. Gelukkig was er nog een borrel met nog meer tijd voor discussie. ●

Bestuursuitje 2006 Museum Beelden aan Zee te Scheveningen

